
*Р.А.Горбань,
кандидат філософських наук,
доцент Косівського інституту
прикладного та декоративного мистецтва
Львівської національної академії мистецтв*

ЕТНОРЕЛІГІЙНИЙ КОНТЕКСТ АКТИВНО-ТВОРЧОЇ ЕСХАТОЛОГІЇ, КОМЮНАТОРНОГО ПЕРСОНАЛІЗМУ ТА КОНЦЕПЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ БЕРДЯЄВА

Комюнаторний персоналізм Миколи Бердяєва, його активний есхатологізм і філософська концепція творчості як релігійного феномену, у підмурку яких закладено поняття необмеженої ні світом, ні Богом свободи, вочевидь не могли виникнути на ґрунті російського православ'я з його песимістично-пасивною есхатологією, з притаманним цій релігійній доктрині раціонально-прагматичним світовідчуттям, ортодоксальною, авторитарною й украй детермінованою догмами концепцією світу, карним розумінням Божого Закону, що їх філософ викрив у багатьох працях і, найяскравіше, в останній – «Істина й одкровення: Пролегомени до критики Одкровення», яка по суті підсумовує бердяєвське есхатологічне вчення. Система поглядів Миколи Бердяєва як представника київської школи екзистенціалізму виказує принципово інше культурне й етнорелігійне коріння. Відтак постає проблема дослідження бердяєвських релігійно-філософських концепцій як цілісного явища зумовленого сукупністю фактів і обставин, безпосередньо пов'язаних з ознаками української релігійності, яка становить підґрунтя національного світогляду.

Увесь релігійно-філософський доробок Миколи Бердяєва несе на собі виразний український відбиток. На цей факт останнім часом починають звертати увагу на теренах вітчизняної гуманітарної науки. І якщо Д.Чижевський свого часу говорив лише про «далекосяжний вплив» емоціоналізму П.Юркевича на філософію Бердяєва [14, 216], то сучасні дослідники починають апелювати до її органічного зв'язку з українською культурою, порушуючи питання про

виявлення рис української ментальності у творчості цього «вкрай «атипового» для Росії «філософа свободи»» [9, 536].

Так, О.Забужко порушує проблему генетичного зв'язку бердяєвської концепції культурної творчості з традицією української «філософії культури», згідно з якою «культура дорівнює свободі в сакральному сенсі» [9, 538]. Дослідниця стверджує, що Микола Бердяєв так само, як і перед ним Леся Українка, визнає за суто російську рису нерозв'язність на ґрунті православ'я проблеми культури – адже російське православ'я, за словами Бердяєва, схильне було вбачати в культурній творчості гріховність [9, 536–538].

Перед нами стоїть завдання висвітлити сукупність ознак української релігійності як світоглядної основи активно-творчої есхатології та комунаторного персоналізму Миколи Бердяєва в аспекті розуміння ним культурної творчості як релігійного феномену, як сфери активності духу.

У працях різних років Микола Бердяєв розкриває закономірність, згідно з якою всі ортодоксальні системи детерміновані раціональним мисленням мають соціологічний, а не духовний характер: вони є авторитарними за соєю суттю, такими, що зорієнтовані не на піднесення людини, а на її приниження, головне – спрямовані супроти свободи і заперечують творчу активність як окремого індивіда, так і цілого колективу. Щодо релігійних учень мислитель зазначає: «Крайня теологічна ортодоксія зазвичай породжена інтересами даного організованого релігійного суспільства, вона завжди має соціологічний характер, хоча й прихований. Звідси народжується ідея авторитету, по суті соціальна й утилітарна» [2, 57].

Історія російської церкви і російської державності доводить, що зумовлені етнорелігійними й етносоціальними чинниками структура духовної і структура соціально-політичної влади відзначалися в Росії за всіх часів ортодоксальністю й авторитаризмом і, попри будь-які реформи (церковні чи світські), революції й перебудови, незмінно переформовувались у тоталітарні системи. Натомість українська історія від Княжої доби до євромайдану демонструє категоричне неприйняття будь-яких форм тоталітаризму й авторитарності, а також, навіть коштом життя, наполегливе обстоювання гідності індивіда та свободи на основі ідеалу «січового братства» як релігійно-соціальної громади, що здатна об'єднати (як це показали

актуальні події сьогодення) не тільки різні соціальні групи, а й різні релігійні конфесії, зреалізувавши питому бердяєвську інтенцію до екуменізму. Вочевидь, етногенетичні джерела думки Миколи Бердяєва про знецінення людської гідності, свободи й творчості в межах будь-якої ортодоксальної системи слід шукати не на російських теренах.

У «Нарисах з історії філософії на Україні» Д.Чижевський серед безперечних рис українського характеру, що протягом століть визначали специфіку національного світогляду, називає індивідуалізм та прагнення до «свободи» в різних розуміннях цього слова [13, 15]. Фундатор і перший президент Українського християнського руху, етнопсихолог В. Янів, доводить, що індивідуалізм як ознака національної ментальності спирається на християнське вчення про богоподібність людини, відтак є однією з прикмет української релігійності. Маючи таку високу основу розуміння людської гідності виступає джерелом, з якого живиться пристрасне бажання особистого самовияву українця та його прагнення свободи [16, 194–195]. Саме на ґрунті означеного релігійного бачення сутності людини та її інтенцій до свободи і самореалізації у світі, яке сформувалося в процесі становлення української національної свідомості, могла з'явитися ідея Миколи Бердяєва про антропоцентричність як структуруючий принцип культурно-соціальної системи, який гарантує домінування в суспільстві свободи. «Людина має бути теоцентричною й організувати себе на божественному началі, у цьому її образ, – пише філософ, – суспільство ж має бути антропоцентричним і організуватися на началі людяності. Теоцентризм у суспільстві породив теократію, яка заперечує свободу. Та сама неправда повторюється в тоталітарних державах» [5, 555]. Історія формування громадянського суспільства в українському етнокультурному просторі та діячі, що репрезентують національну культурну творчість, протягом століть доводять цю бердяєвську формулу: українська людина прагне організувати свій внутрішній світ теоцентрично, а громадський – антропоцентрично.

В.Янів, проводячи паралель «між вдачею українця й наукою християнської Церкви», зазначає, що для українця в процесі вдосконалення власної особи за взірцем Божим актуальним є змагання за свободу й самостійність як індивідуальна ініціатива, базована на

принциповій духовній рівності різних людей, яка «відповідає гідності творчої одиниці» [16, 195]; така рівність не є однотайністю чи зрівнялівкою, при цьому вона передбачає братерство, вірність і чесність у соціальним і громадським житті, свободу.

В інтерпретації Миколи Бердяєва свобода є творчим актом, здатним об'єднати людей духовно. Вона не має жодного стосунку до «економічної свободи», з якою, на думку філософа, її пов'язували російські комуністи чи німецькі фашисти в 1930-х рр. Біблійний імператив, спрямований на здобуття свободи, мислитель розглядає як головний рушій культурної творчості індивіда задля духовного об'єднання громади: «Пізнайте Істину, й Істина зробить вас вільними ... За умов позитивного розуміння свобода пов'язана з творчістю, вона є творчою енергією. Свобода є не тільки свободою вибору, але й самим вибором. Свобода не може бути лише формальним захистом себе, вона має вести до позитивного творчого акту. Неминучим є перехід від формальної свободи, через яку кожен охороняє та захищає себе, до свободи реальної, через яку творчо змінюються людське спілкування й людське суспільство. Але перехід до реальної і творчої свободи означає передусім права не громадянина як абстрактної істоти, а людини як конкретної і творчої істоти, як істоти, укорінені в духовному порядку» [7, 179].

Філософ підкреслює, що свободу слід розуміти не індивідуалістично, а персоналістично, тобто як таку, за умов реалізації якої окремими індивідами не тільки не заперечується чужа свобода, а й завдяки об'єднанню творчої енергії духовно змінюється людська спільнота. Сучасний український дослідник Є.Козлов характеризує бердяєвський персоналізм як екзистенційний, стверджуючи, що в ньому «особистість як «духовне ядро» людини виявляється її базисною відпочатковою даністю і водночас постає метою людини та її «завданням» до самовдосконалення» [11, 13]. Сам же Микола Бердяєв визначає свою персоналістичну концепцію як учення про світ, що в його межах буття особистісне й буття самобутньо-субстанційне спроможне досягнути творчості; і як учення, зумовлене богоподібністю людини, яка реалізується насамперед у площині творчості, адже «Бог – конкретна Особистість і тому Творець; людина – конкретна особистість і тому творець; увесь склад буття – конкретний, персональний і тому наділений творчою силою» [6,

361]. Як бачимо, персоналістичне розуміння мислителем свободи як творчої енергії індивідів, спрямованої на спільну духовну працю, виявляє етногенетичний зв'язок з українським індивідуалізмом зумовленим богоподібністю й бажанням самовияву індивіда на підставі абсолютної рівності всіх членів громади.

З одного боку, зумовлене богоподібністю високе почування своєї гідності й бажання самовияву вимагають від українця, як зауважує В.Янів, «змагатися до абсолютної рівності», отже – до скасування станових чи класових перегород, і в сукупності виступають одним «із засадничих рушіїв нашої історії» [16, 194]. З іншого – ці чинники є рушіями культурної творчості, зокрема української філософії. За словами І. Мірчука, названі питомі інтенції народного характеру, поєднуючись у сфері духовного життя з такими ознаками української релігійності, як любов і воля, формують найкращі взірці національної філософської думки, яка за відсутності системності демонструє «геніальний зрив інтуїції, що несвідомо чи підсвідомо, спираючись тільки на могутніх почуваннях, творить свої конструкції» [12, 239].

У праці «Самопізнання», яка, за визначенням автора, є філософською автобіографією, Микола Бердяєв наголошує на трьох визначальних ознаках свого способу мислення – інтуїції, емоційності й відсутності системності. «Моє мислення інтуїтивне й афористичне, – стверджує філософ. – У ньому немає дискурсивного розвитку думки. Я нічого не можу доладно розвинути і довести» [5, 342]. Він переконаний, що інтуїція «завжди є не тільки інтелектуальною, але й емоційною» [5, 347]. До цього мислитель додає думку про те, що інтуїція виступає тим чинником, який його безсистемну філософію організовує в єдине ціле – в цілісний продукт творчої активності його особистості: «Мені завжди здавалося, що залучити до моєї думки, переконати інших я можу лише гостротою й виразністю формулювань моєї інтуїції. При цьому слід зауважити, що моя думка зовсім не дискретна, не фрагментарна, не спрямована на частковості й деталі. Навпаки, вона дуже централізована, цілісна, спрямована на цілісне осягнення смислу, в ній усе з усім пов'язане» [5, 342].

Український психолог, філософ і літературознавець Я.Ярема, досліджуючи українську духовність в її культурно-історичних

виявах, пов'язує емоційність, яка, за визначенням Д.Чижевського, є «безумовною рисою психічного укладу українця» [13, 15], з інтровертизмом. Учений підкреслює, що інтровертні люди чи народи передусім виступають творцями культури, а не цивілізації, вони виявляються творцями релігійних світоглядів. Типовим представником українського інтровертизму, на його думку, є Григорій Сковорода [16, 191]. У більш широкому розумінні, яке пропонує видатний філософ діаспори М.Шлемкевич, «сковородинська людина», як етнопсихологічний тип творчої особистості, укорінений в царині української культури [15, 20].

Англійський психолог Р.Бокс на основі аналізу теорії свободи Миколи Бердяєва вважає, що той як психологічний тип був інтровертом, оскільки розвивався під жорстким обмежувальним режимом російського царату, а не в гнучкому динамічному соціальному середовищі, на кшталт західноєвропейського, де свобода була чимось само собою зрозумілим [10, 687]. На наш погляд, проблема полягає в тому, що свідомість і світогляд Миколи Бердяєва, який народився й здобув освіту в Києві за часів піднесення національної самосвідомості, формувалися в українському соціально-культурному середовищі, з притаманним йому загостреним чуттям свободи як найвищої соціальної та духовної цінності. Вологодське заслання 1900–1902 рр. стало для молодого мислителя не тільки прямим утиском з боку російського царату – тоталітарного режиму, що безпосередньо обмежив його особисту свободу, а й зіткненням з культурою принципово інших цінностей. Показовим є те, що саме на чужині Бердяєв переживає «внутрішній переворот», внаслідок якого відбувається не тільки перехід до релігійної філософії, але й проявляється екзистенційна складова бердяєвського світовідчуття, абсолютно не характерна для школи російської релігійної філософії. Свою відчуженість від петербурзьких і московських релігійно-філософських і православних кіл київський мислитель цілком збагнув і виклав у праці 1912 року, присвяченій релігійному усвідомленню людини на шляхах її творчої активності до свободи. У своєму філософському життєписі Бердяєв зізнається: «Моя релігійна філософія, яка була цілком усвідомлена і висловлена в книзі «Смисл творчості», відрізнялась від домінуючої течії. В її підмурку лежали інші теми і проблеми, інший духовний досвід ...

Первинною була для мене інтуїція про людину, про свободу і творчість» [5, 421]. Творчість і свобода виступають основоположними категоріями екзистенційної філософії Миколи Бердяєва, яка позиціонує себе через інтуїцію, емоційність, відсутність системності й інтровертизм, адже в підґрунті ключових концепцій мислителя закладено думку про те, що «Творчість є переходом небуття в буття через акт свободи» [4, 45]. Однією з ключових ідей означеної книги, яку автор пропонує розглядати як «спробу антроподицеї через творчість» [6, 261], є думка про те, що творчість як активність духу проявляє себе в усіх сферах культури – мистецтві, науці, філософії, моралі, суспільному житті.

Філософ і культуролог з діаспори І.Мірчук, характеризуючи світогляд нашого народу, вбачає в українському індивідуалізмі як вольовому прагненні до самовираження, зумовленому емотивністю, а не раціоналізмом, значний творчий потенціал нації. Вчений упевнений: «Сильні індивідуальності, що скупчують свою духовну енергію в одному напрямку, могли б дати твори світового масштабу» [12, 240].

Микола Бердяєв у багатьох своїх працях, і найперше, у філософській автобіографії «Самопізнання», підкреслюючи інтуїтивний і емотивний характер свого мислення, виказує вороже ставлення «до раціоналізму, до пригнічення індивідуального суспільним» [5, 354]. Як інтроверт, виходячи, вочевидь, з власного відчуття загостреного індивідуалізму й прагнення самовираження як творчого шляху до свободи, він створює взаємопов'язані релігійно-філософські вчення – активно-творчий есхатологізм і комюнаторний персоналізм.

Згідно з концепцією Я.Яреми, український інтровертизм коливається між несоціальним егоцентризмом і соціальною загальнолюдською симпатією. Результатом компромісу між крайнім егоцентризмом і потребою соціальності є, за словами вченого, «свободолубивий індивідуалізм», який впливає з духу української співчутливої соціальності, що з розумінням і повагою ставиться до чужої індивідуальності. Ця співчутлива соціальність виявилася як в українській релігійності, так і в національній толерантності, як у несприйнятті імперського насилля, так і в співчутванні кожному, хто був покривджений у своїх правах [8, 134].

Своє персоналістичне вчення Микола Бердяєв визначає саме

як «комюнаторний персоналізм» [5, 546]. «Комюнаторність є братським ставленням до Істини людських особистостей і передбачає їх свободу. Колективізм є примусовою організацією спілкування, визнанням колективу особливою реальністю, яка стоїть над людською особистістю й пригнічує її своїм авторитетом. Комюнаторність є реалізацією повноти вільного життя особистостей» [2, 23]. На його погляд, комюнаторність – це не колективізм, оскільки не є зовнішнім авторитарним поєднанням індивідів, вона не має жодних об'єктивних, раціональних чи юридичних ознак – її критерії знаходяться лише в Дусі [2, 59–60]. За схожим принципом комюнаторності протягом багатьох століть на українській етнокультурній території формувалися братства й громади як зародки національної державності. Комюнаторний персоналізм виступає підґрунтям бердяєвського есхатологічного релігійно-суспільного ідеалу, згідно з яким духовність постає першоосновою будь-яких форм організації людської спільноти й формування людського характеру. Духовне ставлення людини до людини і духовні взаємовідносини людини і громади, на думку філософа, повинні «боротися проти тиранії суспільства над людською особистістю» [1, 362].

Подібний ідеал людських взаємовідносин описує М.Шлемкевич у типології світоглядних настанов українця як «шевченківську людину», яка руйнує догми і виходить за межі традиційних звичок, мріючи «про суспільство вільних духів» як «ідеал співжиття» [15, 25]. Учений зазначає: «Моральний її ідеал це вільний дух, що сам на основі свого пізнання самовизначається ... Держава для вільного духа – це тільки рами, організаційна форма того вільного суспільства» [15, 23, 25].

Комюнаторний персоналізм Миколи Бердяєва постає, з одного боку, на ґрунті неприйняття філософом сучасного йому модерного індивідуалізму західної культури, який призводить до відриву від джерела життя і прокладає шлях до психологічного пекла; з іншого – на ґрунті неприйняття персоналістичного вчення В.Соловйова про любов через відсутність у ньому поняття «*caritas*». Комюнаторність, яка передбачає *caritas* як «любов-жалість» [5, 337], що співчуває стражданню та горю кожного і спрямована на конкретну істоту, виступає принциповим поняттям активно-творчої бердяєвської есхатології. Згідно з есхатологічною етикою Бердяєва, вражений

гріхом світ має бути відновлено спільними боголюдськими зусиллями, при цьому спасіння має бути братським, комюнаторним, з відповідальністю за всіх, адже найвищим завданням культурної творчості людини є творення «нового неба і нової землі», де не буде такої філії, як пекло і де відбудеться «поєднання усіх істот, усіх частин світу шляхом любові в гармонію, в буття вічне» [3, 79]. Мислитель переконаний, що «моральний акт носить творчо-індивідуальний характер, проте він має не лише і не стільки особистий характер, а суспільне і навіть космічне значення» [4, 123]. На «українську харітас» як рису особливо акцентовану й глибоко закорінену в українському релігійному світовідчутті звертає увагу В.Янів, стверджуючи, що «в українця сильно розвинуте прямування нести допомогу ближньому, пов'язане із глибокою співчутливістю до чужої недолі»; вже від часів Володимира Мономаха в українській ментальності ця інтенція стосується не лише дітей, як у більшості народів, а найперше старих і немічених – «прикмета назагал мало-відома на низькому ступені культури» [16, 196]. Імовірно, вроджена українська доброта зумовлює комюнаторний персоналізм і генерує активно-творчу есхатологію Миколи Бердяєва, спрямовану на відновлення всіх форм життя, загубленого через гріхопадіння, та його відповідальність як людини і філософа за життя як релігійний феномен.

Як бачимо, саме в українській етнорелігійній системі координат, яка від прадавніх часів була позбавлена будь-якої ортодоксальності, що детермінує духовний світ, і на ґрунті якої глибоко укорінено карітативну любов, формується есхатологія Миколи Бердяєва, зумовлена типовим для української ментальності, мотивованим богоподібністю людини, «свободолюбивим індивідуалізмом», що його мислитель визначив як «комюнаторний персоналізм». Перебування в межах цієї системи координат дає Бердяєву не лише відчуття й розуміння своєї відрубності щодо російської релігійно-філософської думки, а й філософське усвідомлення різних за структурою типів релігійної свідомості, що генерують різні есхатології. Одна з них постає на ґрунті екзистенційного опанування свободи й неприйняття будь-яких форм детермінації (як духовної, так і соціальної) у сфері особистого і громадського життя й продукує активно-творчий есхатологізм, спрямований на ініціативне відновлення спотвореного гріхом світу; інша – рабська, що приймає різноманітні

соціально-духовні конфігурації тоталітаризму й авторитарності та формує консервативно-реакційний, песимістичний есхатологізм, який пасивно очікує кінця історії. В особі Миколи Бердяєва та в царині його безсистемної філософської думки, творчо зорганізованої такими вродженими рисами, як інтуїція, емоційність та інтровертизм, у взаємопов'язане цілісне есхатологічне вчення про активно-творче здобування свободи в контексті екзистенціальної діалектики божественного і людського, вочевидь, переткнулися на релігійному екзистенційному ґрунті два питомі типи української людини – «сковородинський» і «шевченківський». На нашу думку, дослідження етнорелігійного й етнопсихологічного контексту творчої спадщини київського філософа відкриває широкий горизонт для сучасних вітчизняних науковців як у площині філософській чи релігієзнавчій, так і в аспекті, скажімо, етнокультурології чи когнітивної лінгвістики.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бердяев Н. А.* Дух и реальность: Основы богочеловеческой духовности / Николай Александрович Бердяев // Бердяев Н. А. Дух и реальность / Вступ. ст. и сост. В. Н. Калюжного. – М.: АСТ; Харьков: Фолио, 2003. – С.227–378. – (Philosophy).
2. *Бердяев Н. А.* Истина и откровение. Прологомены к критике Откровения / Николай Александрович Бердяев // Бердяев Н. А. Истина и откровение. Прологомены к критике Откровения / сост. и послесл. В.Г.Безносова, примеч. Е.В.Бронниковой. – СПб.: Изд-во Русского Христианского гуманитарного ин-та, 1996. – С.5-155.
3. *Бердяев Н. А.* Новое религиозное сознание и общественность / Николай Александрович Бердяев // Бердяев Н. А. Новое религиозное сознание и общественность / сост. и ком. В.В.Сапова. – М.: Канон+, 1999. – С.5-290. – (История философии в памятниках).
4. *Бердяев Н. А.* О назначении человека: Опыт парадоксальной этики / Николай Александрович Бердяев // О назначении человека. – М.: Республика, 1993. – С.19-252. – (Библиотека этической мысли).
5. *Бердяев Н. А.* Самопознание / Николай Александрович Бердяев //

- Бердяев Н. А. Самопознание: Сочинения. – М.: Эксмо, 2008. – С.257-624. – (Антология мысли).
6. *Бердяев Н. А.* Смысл творчества: Опыт оправдания человека / Николай Александрович Бердяев // *Философия свободы. Смысл творчества.* – М.: Правда, 1989. – С.251-580. – (Приложение к журналу «Вопросы философии»).
 7. *Бердяев Н. А.* Судьба человека в современном мире: К пониманию нашей эпохи / Николай Александрович Бердяев // *Бердяев Н.А. Дух и реальность / вступ. ст. и сост. В. Н. Калюжного.* – М.: АСТ; Харьков: Фолио, 2003. – С.157–226.
 8. *Гапон Н. П.* Історіософські погляди Якіма Яреми в праці «Українська духовність у її культурно-історичних виявах» / Надія Гапон // *Військово-науковий вісник Академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.* Вип. 18. – Львів: АСВ, 2012. – С.126-136.
 9. *Забужко О.* Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій / Оксана Забужко. – К.: Факт, 2007. – 640 с. – (Висока полиця).
 10. *Зеленский В. В.* Карл Густав Юнг. Жизнь, личность, работа / В.В.Зеленский // Юнг К. Г. Психологические типы. – М.: Прогресс-Универс; СПб.: Ювента, 1995. – С.661–694. – (Библиотека зарубежной психологии).
 11. *Козлов Є. В.* Екзистенційний персоналізм Миколи Бердяєва: дис... канд. філос. наук: 09.00.05 «Історія філософії» / Євген Васильович Козлов. – К., 2006. – 173 с.
 12. *Мірчук І.* Світогляд українського народу. Спроба характеристики / Іван Мірчук // *Науковий збірник Українського Вільного Університету в Празі.* – Т.3. – Прага: Друкарня протекторату Чех і Морави в Празі, 1942. – С.225–243.
 13. *Чижевський Д.* Нариси з історії філософії на Україні / Дмитро Чижевський // *Чижевський Д. Філософські твори: У 4 т. – Т.1 / під заг. ред. В.Лісового.* – К.: Смолоскип, 2005. – С.3–162.
 14. *Чижевський Д. П.* О.Куліш – український філософ серця // Дмитро Чижевський // *Чижевський Д. Філософські твори: У 4 т. – Т.2: Між інтелектом і культурою: Дослідження з історії української філософії / під заг. ред. В. Лісового.* – К.: Смолоскип, 2005. – С.206–216.
 15. *Шлемкевич М.* Загублена українська людина / Микола Шлемке-

вич. – К.: Фенікс, 1992. – 168 с.

16. Янів В. Релігійність українця з етнопсихологічного погляду / Володимир Янів // Релігія в житті українського народу. Збірник матеріалів Наукової Конференції у Рокка ді Папа (18–20.X.1963) / за ред. В.Янева. – Мюнхен – Рим – Париж: НТШ, УБНТ, УВАН, УВУ, 1966. – С.179–203.

Горбань Р.А. Етнорелігійний контекст активно-творчої есхатології, комюнаторного персоналізму та концепції культурної творчості Миколи Бердяєва.

На основі досліджень української національної духовності відомих вітчизняних науковців І.Мірчука, Д.Чижевського, В.Яніва та Я.Яреми у статті висвітлюються питомі ознаки української релігійності у філософській творчості М.Бердяєва як представника київської школи екзистенціалізму. Автор показує, що бердяєвське есхатологічне вчення і комюнаторний персоналізм мають етногенетичні зв'язки з вродженою «українською харітас», «свободолубивим індивідуалізмом», закоріненим у християнській концепції богоподібності людини, інтровертизмом, емоційністю, інтуїтивним мисленням – рисами, які протягом століть визначали своєрідність національної релігійної свідомості українців.

Ключові слова: етнорелігія, етнопсихологія, культурна творчість, активно-творча есхатологія, комюнаторний персоналізм, свободолубивий індивідуалізм, емоційність, інтровертизм, інтуїція, каритативна любов.

Горбань Р.А. Этнорелигиозный контекст активно-творческой эсхатологии, коммюнаторного персонализма и концепции культурного творчества Николая Бердяева.

В статье на основе исследований украинской национальной духовности известных отечественных учёных И.Мирчука, Д.Чижевского, В.Янива и Я.Яремы раскрываются характерные признаки украинской религиозности в философском творчестве Н.Бердяева как представителя киевской школы экзистенциализма. Автор выяснил, что бердяевское эсхатологическое учение и коммюнаторный персонализм этногенетически связаны с «украинской харитас»,

«свободолюбивым индивидуализмом», укоренённым в христианской концепции человека как подобия Божьего, интровертизмом, эмоциональностью, интуитивным мышлением – чертами, определяющими на протяжении столетий своеобразие национального религиозного сознания украинцев.

Ключевые слова: этнорелигия, этнопсихология, культурное творчество, активно-творческая эсхатология, коммюнаторный персонализм, свобододолюбивый индивидуализм, эмоциональность, интровертизм, интуиция, каритативная любовь.

Horban R.A. Ethnographic and religious context of creative act eschatology, community personalism and conception of cultural creativity of Berdyaev.

In his article «Ethnographic and Religious Context of Creative Act Eschatology, Community Personalism and Conception of Cultural Creativity of Berdyaev» R. Horban reveals the dominant features of Ukrainian religiousness in philosophic works of Berdyaev, the representative of Kyiv Existentialism School, on the basis of studies of outstanding scientists of our country I.Mirchuk, D.Chyzhevsky, V.Yaniv and Ya. Yarema in the fields of Ukrainian national spirituality. The author points out that Berdyaev's eschatological theory and community personalism are ethno genetically bound with «Ukrainian caritas», «freedom loving individualism», rooted in the Christian conception of man made in the likeness of God, introversion, emotionality, intuitive thinking – features, which have been determining originality of the national religious consciousness of Ukrainians centuries long.

Key words: ethno religion, ethno psychology, cultural creativity, creative eschatology, community personalism, freedom loving individualism, emotionality, introversion, intuition, caritative love.